

ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ВІДНОСИН

***Метою** статті є теоретичне визначення та з'ясування стану правового забезпечення принципів (засад) захисту прав неповнолітніх учасників адміністративно-деліктних відносин.*

***Методику** дослідження утворила сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Зокрема діалектичний метод пізнання застосовувався авторами під час виокремлення основних засад правового захисту прав дітей (неповнолітніх) у сфері реалізації адміністративно-деліктних відносин в умовах постійного розвитку та вдосконалення міжнародного та національного законодавства. Завдяки поєднанню методів порівняльного аналізу і синтезу було доведено, що характерні особливості участі неповнолітніх в адміністративно-деліктному провадженні у сукупності визначають принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення та закріплені на міжнародному рівні стандарти здійснення правосуддя дружнього до дитини. Порівняльно-правовий метод застосовувався під час співставлення принципів захисту прав дитини міжнародного та національного (адміністративного) права.*

***Результати** дослідження полягають в окресленні переліку основних засад провадження у справах про адміністративні правопорушення, а також керівних принципів здійснення дружнього до дитини правосуддя. З'ясовано змістове наповнення таких міжнародних принципів як: забезпечення найкращих інтересів дитини; доступ неповнолітнього до суду та отримання необхідної інформації у доступній для дитини формі та способі; участь неповнолітнього в адміністративно-деліктному процесі (принцип активної участі, включаючи презумпцію здатності дитини бути повноцінним учасником цих правовідносин та обов'язкову участь неповнолітнього у розгляді адміністративної справи щодо нього); вільне висловлювання дитиною своїх поглядів та урахування її думки (принцип бути почутою); застосування затримання та примусового утримання дітей лише як виключний захід і на необхідно найкоротший термін. Обґрунтовується доцільність запровадження до адміністративно-деліктних відносин принципу презумпції вразливості адміністративно-процесуальних прав дитини.*

*У статті сформульовані наступні **висновки**. Встановлено, що принципами захисту прав неповнолітніх учасників адміністративно-деліктних відносин є теоретично обґрунтовані та закріплені в міжнародних і національних адміністративно-правових актах основоположні засади, керівні ідеї, що відбивають загальну сутність і специфіку провадження у справах про адміністративні правопорушення за участю неповнолітніх осіб. З'ясовано, що основу захисту прав неповнолітніх учасників адміністративно-деліктних відносин утворює сукупність взаємопов'язаних принципів адміністративно-деліктного провадження та міжнародно-правових стандартів (правил) здійснення правосуддя дружнього до дитини. Наголошується, що як у першому, так і у другому випадку перелік цих принципів не можна вважати вичерпним, а втілення багатьох з них мають багато спільних аспектів та потребують подальшого удосконалення українського законодавства.*

Ключові слова: неповнолітній, права дітей, захист прав, адміністративне правопорушення, провадження, адміністративно-деліктні відносини, міжнародні стандарти, принципи.

Микола Веселов,

доктор юридичних
наук, доцент,
професор кафедри
державно-правових
дисциплін факультету
№ 2 Криворізького
навчально-наукового
інституту Донецького
державного університету
внутрішніх справ
orcid.org/0000-0002-3963-2764
veselovndl@ukr.net

Олег Дубіна,

аспірант Одеського
державного університету
внутрішніх справ,
адвокат
orcid.org/0000-0002-3654-1920
Oleg.education@gmail.com

1. Вступ

Важливе місце в адміністративно-деліктних правовідносинах займає питання захисту прав їх учасників. Через біологічні особливості дитячого віку (відсутність повної психічної та соціальної сформованості особистості) питання захисту прав неповнолітніх учасників цього виду провадження набувають особливо гострого значення. І визначальну роль у правовому забезпеченні цих відносин відіграють вихідні засади (принципи) адміністративно-деліктного провадження.

Звісно, що основна увага міжнародного та національного права, правових досліджень приділена принципам гарантування прав особи, яка притягається до відповідальності, але у будь-якому деліктному провадженні дитина (неповнолітній) може виступати також і потерпілим або свідком. А як зазначено у Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи (далі – КМРЄ) щодо правосуддя, дружнього до дітей ці принципи повинні застосовуватися до всіх способів, якими діти можуть, з будь-якої причини та в будь-якій якості, контактувати з усіма компетентними органами та службами, що беруть участь у здійсненні кримінального, цивільного або адміністративного права (CE Guidelines on child-friendly justice, 2010).

Характерні особливості участі особи віком до 18 років в адміністративно-деліктному провадженні у сукупності визначають дві групи принципів: перші – це принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення; другі – закріплені на міжнародному рівні стандарти (правила) поведінки з дитиною у специфічній сфері правовідносин – під час здійснення правосуддя. Є всі підстави припустити, що ці принципи обумовлюють один одного та впливають на весь процес провадження за участю дитини. Втім виникає закономірні питання наскільки вони є достатніми для ефективного захисту прав неповнолітніх учасників адміністративно-деліктних відносин і, наскільки сучасне українське адміністративне законодавство та практика його застосування вписуються у міжнародні стандарти здійснення правосуддя дружнього до дитини.

Тож, метою цієї статті є теоретичне визначення та з'ясування стану правового забезпечення принципів

(засад) захисту прав неповнолітніх учасників адміністративно-деліктних відносин. Вважаємо, що в межах заявленої мети новизна та актуальність отриманих результатів буде залежати від успішності розв'язання таких завдань, як: систематизація основних принципів, аналіз їх змістовного наповнення, визначення проблем імплементації міжнародно-правових стандартів забезпечення прав та найкращих інтересів дітей в українське адміністративно-правове законодавство.

2. Матеріали та методи

Емпіричною базою дослідження стали правові акти міжнародного та українського законодавства, наукові роботи вчених у галузі адміністративного права, судова практика. Завдяки поєднанню загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема діалектичного, формально-юридичного, порівняльного аналізу і синтезу, вдалося опрацювати наявний в адміністративно-правовій науці та адміністративній практиці емпіричний матеріал та отримати власні наукові висновки, що корелюються з метою та завданнями дослідження.

3. Принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення

Розгляд принципів захисту неповнолітніх в адміністративно-деліктних відносинах доцільно розпочати саме з цих принципів, оскільки саме цей вид юрисдикційного провадження становить основу тих відносин, які виникають як реакція на адміністративний делікт з боку чи стосовно дитини.

Не єдиним, але основним законодавчим актом України про адміністративні правопорушення є Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Проте на відміну від кримінального процесуального законодавства цей Кодекс досі не має окремої глави, яка б зібрала до купи усі засади провадження у справах про адміністративні правопорушення – на тепер норми, які згадують чи натякають про такі принципи розкидані по різних частинах КУпАП. Можна вважати, що законодавчо визначеними принципами даного виду провадження є: законність (про це згадується у статтях 7 та 245 КУпАП); своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи; забезпечення виконання винесеної постанови (ст. 245 КУпАП); виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням (статті 6 та 245 КУпАП), рівність перед законом і органом (посадовою особою), який розглядає справу, всіх громадян (ст. 248 КУпАП); гласність і відкритість провадження (ст. 249 КУпАП); забезпечення права на оскарження рішення у справі (ст. 287 КУпАП); мова судочинства (ст. 12 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», 2016; ст. 268 КУпАП); представництво та/чи захист у провадженні інтересів окремих категорій осіб (статті 270 та 271 КУпАП). Більш системний перелік принципів адміністративно-деліктного провадження дають науковці: законність; охорона інтересів держави й особи; публічність (офіційності); самостійність та незалежність

суб'єктів юрисдикції в ухваленні рішень; гласність; сполучення диспозитивності й імперативності; рівність учасників процесу перед законом; оперативність й економічність; провадження процесу національною мовою; встановлення об'єктивної (матеріальної) істини; право на захист (Коломоєць, 2008; Колпаков, 2013). У результаті розвитку даного виду суспільних відносин та подальших наукових досліджень зазначений перелік збагачується. Деякі автори слушно згадують про принципи верховенства права, гуманізму, відкритості та прозорості, обґрунтованості, невідворотності та індивідуалізації відповідальності, презумпцію невинуватості (Панова, 2021; Панасюк, 2021). До цього переліку можна додати і принцип відповідальності суб'єктів адміністративної юрисдикції, який обумовлює обов'язок нести юридичну відповідальність за прийняті рішення, дії та бездіяльність, що можуть негативно вплинути на права та становище дітей у зазначеній сфері правовідносин.

Проте наведені засади на сьогодні не завжди мають чітке визначення в адміністративному законодавстві, а визначення деяких взагалі відсутнє, що і обумовлює їх подальше наукове осмислення.

4. Міжнародні стандарти дружнього до дитини правосуддя

Як бачимо, *принципами адміністративно-деліктного провадження* є теоретично сформульовані та, як правило, закріплені в адміністративно-правових нормах (переважно КУпАП) основоположні засади, керівні ідеї, що відбивають загальну сутність і специфіку провадження у справах про адміністративні правопорушення. Якщо ж казати про особливості участі у цьому провадженні неповнолітніх осіб, то слід згадати ще про другу групу засад – стандарти (правила) поведіння з дитиною під час здійснення правосуддя. Ця група принципів як самостійно (так би мовити у чистому вигляді) надає певного колориту ювенальним правовідносинам (будь-яким суспільним відносинам за участю дітей, зокрема і ювенально-деліктним), так і впливає на особливості прояву засад, властивих для провадження у справах про адміністративні правопорушення.

У Конвенції ООН про права дитини закріплені засадничі принципи, які стосуються будь-якого аспекту забезпечення прав дітей, зокрема знаходять відображення у юрисдикційних провадженнях. Основними засадами є: найкращі інтереси дитини (ст. 3); недискримінація (ст. 2); право на життя, виживання та здоровий розвиток (ст. 6); можливість бути заслуханою (ст. 12) (UN CRC, 1989). У Настанові Генерального Секретаріату ООН щодо правосуддя для дітей визначено дев'ять важливих керівних принципів, якими повинні керуватися всі держави у ювенальних правовідносинах, від розробки державної політики до безпосередньої роботи з дітьми: першочергове врахування найкращих інтересів дитини; справедливе та однакове ставлення до кожної дитини без будь-якої дискримінації тощо (UN Approach to Justice for Children, 2008). Роз'ясненням практичного втілення всіх цих засад стали Керівні принципи щодо правосуддя, дружнього до дітей, прийняті КМРЕ 17.11.2010 р. У цих міжнародних

роз'ясненнях особлива увага звертається на таких основних принципах як: а) участь; б) найкращі інтереси дитини; в) гідність; г) захист від дискримінації; д) верховенство права. Деякі з них (такі як: верховенство права, захист від дискримінації, повага людської гідності) є загальноправовими тому семантично співпадають з принципами провадження у справах про адміністративні правопорушення. Єдино що, в контексті правосуддя за участю дітей вони здобувають деяких особливих рис, які зумовлені більш «вразливим» становищем дитини у цих правовідносинах, враховуючи її вік та соціально-психологічні здібності. Крім того, вказаний міжнародний документ, беручи до уваги необхідність забезпечення ефективної реалізації існуючих обов'язкових універсальних та європейських стандартів захисту та заохочення прав дітей, включає аналіз практики впровадження загальних елементів правосуддя, дружнього до дітей: 1) інформування та консультації; 2) захист приватного та сімейного життя дитини; 3) безпека дитини (спеціальні профілактичні заходи); 4) підготовка фахівців; 5) багатопрофільний підхід; 6) позбавлення волі (затримання дитини), зокрема у ювенально-деліктних правовідносинах як крайній захід (CE Guidelines on child-friendly justice, 2010).

Почати слід саме з аналізу принципу забезпечення «найкращих інтересів дитини». У Керівних принципах КМРС наголошується, що при оцінці інтересів залучених до правосуддя або постраждалих дітей: слід приділяти належну увагу їх поглядам та думкам; всі права дитини, зокрема такі як право на гідність, свободу та рівне поводження повинні дотримуватись на всіх етапах юрисдикційного провадження; психологічне та фізичне благополуччя, а також правові, соціальні та економічні інтереси дитини повинні враховуватись усіма відповідними органами (CE Guidelines on child-friendly justice, 2010).

На сьогодні цей принцип визнається (як на міжнародно-правовому так і на національному рівнях) однією з керівних засад забезпечення прав дитини в усіх сферах суспільних відносин, що впливає зі ст. 3 Конвенції ООН про права дитини 1989 року (UN CRC, 1989). За українським законодавством забезпечення найкращих інтересів дитини – це дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити (ст. 1 ЗУ «Про охорону дитинства», 2001). Втім, поняття «найкращі інтереси дитини» має рамковий (орієнтовний) характер, отже не може містити вичерпного конкретного переліку таких інтересів. В межах суто юрисдикційних проваджень цей принцип повинен задовольняти не лише процесуальні потреби дітей, а й сприяти вирішенню інших організаційно-правових питань їх соціального захисту (Veselov, 2020). Така гнучкість, з одного боку, дає можливість для аналізу індивідуальних особливостей дитини, її потреб і необхідних ресурсів, з іншого боку, подібні інтерпретації можуть мати суб'єктивний і маніпулятивний характер з боку

професіоналів, які його застосовують (Петрочко, Датченко, 2021). При цьому дотримання прав дітей не повинно ставити під загрозу права інших зацікавлених сторін (CE Guidelines on child-friendly justice, 2010).

Найкращі інтереси дитини завжди повинні розглядатися в поєднанні з іншими правами дітей, наприклад, правом бути почутою, правом на захист від насильства, правом не бути розлученою з батьками тощо (UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, 2008). Комплексний підхід у забезпеченні всіх прав дитини в адміністративно-деліктному провадженні має бути непохитним правилом для суб'єктів, що здійснюють таке провадження. Тож, засада «найкращих інтересів дитини» має як самостійне значення, так і створює передумови чи розкривається через інші, не менш важливі принципи, дотримання яких може вимагати додаткових обов'язків для суб'єктів та учасників здійснення адміністративно-деліктного провадження, не ставлячи під загрозу передбачені законом права інших зацікавлених сторін. Наприклад, такі засади адміністративно-деліктного провадження як відкритість та прозорість у разі участі у процесі неповнолітнього учасника набувають нового змісту та мають розглядатися в контексті забезпечення права дитини на конфіденційність. Як зазначено у п. 8.1 Пекінських правил право неповнолітнього на конфіденційність має поважатися на всіх етапах проваджень, щоб уникнути заподіяння цій особі шкоди через непотрібну гласність або через шкоду репутації (UN The Beijing Rules, 1985»). Зазначене право включає як нерозголошення інформації про її особисте життя, так і відомостей про її вчинки.

В якості носіїв прав, діти повинні мати можливість вдаватися до засобів правового захисту для ефективного здійснення своїх прав або діяти у разі їх порушення. І такий підхід повинен забезпечувати правореалізацію та найкращі інтереси усіх учасників адміністративно-деліктних відносин. Втім аналіз українського адміністративного законодавства свідчить, що ця вимога не завжди враховується.

Як впливає з низки законодавчих визначень невід'ємною умовою забезпечення найкращих інтересів дитини є урахування її думки. За міжнародними нормами правова система держави, діяльність її органів і установ в ювенальних правовідносинах мають враховувати принцип забезпечення дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що її стосуються, причому поглядам дитини повинна приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю. З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що стосується дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства (ст. 12 Конвенції ООН про права дитини). Реалізація зазначеної засади щільно пов'язано з іншим принципом – забезпеченням вільного висловлювання дитиною своїх думок (це право включає свободу шукати, одержувати і передавати інформацію) (ст. 13 Конвенції ООН про

права дитини) (UN CRC, 1989). На рівні внутрішнього законодавства окремої країни втіленню цих пов'язаних принципів мають сприяти відповідні правові механізми, зокрема в галузі адміністративно-деліктного права. Безумовно, що право дитини та принцип бути почутою безпосередньо пов'язано з такими правами, а відповідно і принципами як доступ неповнолітнього до суду та отримання необхідної інформації у доступній для дитини формі та способами.

5. Удосконалення засад адміністративно-деліктного провадження за участю неповнолітніх

Проаналізувавши положення КУпАП на відповідність вимогам Керівних принципів дружнього до дитини правосуддя, можна виявити низку вад національного законодавства.

Так, у статтях 268 та 269 КУпАП законодавець окреслює права для особи, яка притягається до адміністративної відповідальності та потерпілого без будь-яких гарантій чи додаткових умов їх реалізації з огляду на вік таких осіб. Певні фізичні чи психічні вади вказаних учасників можуть бути компенсовані за рахунок участі в провадженні їх законних представників, представника чи захисника (до речі останнього участь не є обов'язковою). Але такий підхід фактично усуває неповнолітнього учасника провадження від безпосередньої участі у процесі (так би мовити, на другий план), позбавляє його суб'єктності, ставить у залежність від цілковитих дій та рішень законних представників.

Показовим прикладом врахування принципу участі неповнолітніх у процесі правосуддя щодо неповнолітніх у внутрішньому адміністративно-деліктному законодавстві є Кодекс Грузії про правосуддя щодо неповнолітніх. У ст. 10 цього Кодексу вказано, що неповнолітні мають право на те, щоб їх вислухали та врахували їхню думку відповідно до їх віку та рівня розвитку. Дії, що здійснюються за участю неповнолітніх у процесі ювенального правосуддя має відповідати їх здатності адекватно сприймати та розуміти те, що відбувається. При здійсненні під час провадження певних дій за участю неповнолітнього уповноважений орган зобов'язаний надати цій дитині інформацію про її права, а також про особливості здійснення правосуддя щодо неповнолітніх та його результати, механізми допомоги та оскарження (Juvenile Justice Code, 2015). «Замість того, щоб занадто легко припускати, що дитина не може сформулювати думку, державам слід припустити, що у дитини, насправді, є ця здатність. Дитина не повинна доводити це» (UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, 2008). Тобто, коли йдеться про право дитини на активну участь в провадженні у справі про адміністративне правопорушення – має діяти *принцип презумпції здатності бути повноцінним учасником* цих правовідносин.

Якщо дивитися на ст. 270 КУпАП, то у випадку неповнолітнього свідка адміністративного правопорушення закон навпаки не згадує про право представляти його інтереси законним представникам чи представнику (адвокату чи іншому фахівцю у галузі права).

Тож, є право дитини на звернення до суду та право бути почутою, з яких випливають відповідні принципи гарантування та забезпечення зазначених прав, включаючи принцип поінформованості, які, у свою чергу, мають бути належним чином втілені у законодавство та реалізовуватися в адміністративно-деліктному провадженні. З урахуванням цього виникає питання про доцільність обов'язкової участі дитини у судовому розгляді справи про адміністративне правопорушення.

Згідно з ч. 1 ст. 268 КУпАП розгляд справи про адміністративне правопорушення за участю особи, яка притягається до адміністративної відповідальності можна вважати більш гарантією забезпечення реалізації її інтересів, що покладає деякі обов'язки для посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення та розглядати такі справи, а для правопорушника, здебільшого право брати участь у розгляді. Виключенням є лише деякі окреслені у законі склади адміністративних проступків (ч. 2 ст. 268 КУпАП), при розгляді яких присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є обов'язковою.

У суді крім з'ясування обставин справи здійснюється перевірка дотримання процедурних аспектів та прав учасників адміністративно-деліктного провадження, ставлення неповнолітньої особи до правопорушення. Суд, заслухавши присутніх, враховуючи сімейні обставини правопорушника та його ставлення до своїх попередніх протиправних дій, здатен прийняти більш правильне рішення, яке відповідатиме найкращим інтересам такої особи. Натомість у судовій практиці достатньо і таких прикладів, коли неповнолітні правопорушники у судові засідання не з'являлися. У такому разі, за умови належного повідомлення зацікавлених осіб про час та місце розгляду, судові засідання відбувалося без участі неповнолітніх чи їх законних представників, що суттєво знижувало виховний вплив на неповнолітніх правопорушників. При цьому без уваги можуть залишитись латентні причини правопорушення, а також інші можливі факти порушень прав дитини. Тож, наведене доводить, що принцип участі дитини в адміністративно-деліктному провадженні може ще включати і вимогу обов'язкової присутності неповнолітньої особи, яка притягається до адміністративної відповідальності у засіданні з розгляду її справи. Що стосується неповнолітніх потерпілих та свідків – це питання має вирішуватися на розсуд судді, виходячи з принципу забезпечення найкращих інтересів цих учасників адміністративно-деліктного провадження.

Слід зауважити, що в адміністративно-юрисдикційній діяльності уповноважених державних органів (посадових осіб) подекуди трапляються порушення прав неповнолітніх під час їх затримання, оформлення матеріалів про адміністративні проступки. На це вказують аналітичні огляди прокуратури, наприклад, за 2018 рік (Веселов, 2019). Проте такий моніторинг є періодичним та має вибірковий характер. В той час, як судовому контролю підлягає кожний адміністративний матеріал стосовно неповнолітнього, який потрапляє до суду

для прийняття рішення у справі про адміністративне правопорушення. Судова практика містить приклади встановлення фактів неналежного забезпечення права дитини на законне представництво, що порушує повноцінну реалізацію права неповнолітнього на захист (Постанова Новоодеського районного суду Миколаївської області від 23.12.2021 р. у справі № 482/1736/21). Що стосується адміністративного затримання неповнолітнього, то такий захід взагалі потребує окремої уваги з боку науковців.

Наведене, дає підстави зазначити, що процедура розгляду справи про адміністративне правопорушення судом (судочинство) у присутності самого правопорушника (якщо така особа є неповнолітньою) набуває додаткового значення і для повнішого з'ясування найкращих інтересів цієї дитини в процесі притягнення її до адміністративної відповідальності (або закриття провадження), і для моніторингу дотримання її процесуальних прав. А факти наявних порушень процесуальних прав цієї категорії неповнолітніх учасників адміністративно-деліктних проваджень, що мають місце в адміністративній практиці підрозділів Національної поліції та інших уповноважених органів і установ зобов'язують суддів при підготовці до розгляду та безпосередньо під час такого розгляду справи про адміністративне правопорушення за участю неповнолітніх не лише вирішувати питання чи правильно складено протокол та інші матеріали справи про адміністративне правопорушення, а й з'ясовувати, чи було дотримано та забезпечено усіх прав дитини під час адміністративно-деліктних правовідносин. Тож, можна припустити, що у справах про адміністративні правопорушення, вчинених неповнолітніми (інкримінованих неповнолітнім) суддя має виходити, з так би мовити, принципу *презумпції уразливості адміністративно-процесуальних прав дитини*. Такий підхід (на рівні принципу, закріпленого в законодавстві), усуне наявний, в деяких випадках, формалізм ювенального судочинства («...розгляд справ про адміністративні правопорушення, скоєні неповнолітніми, та прийняття по них рішень подекуди мають поверхневий характер, без належного з'ясування та урахування обставин, які в таких ситуаціях повинні бути прийняті суддями до уваги» (Веселов, 2020)) та доповнить, у перспективі, гарантованість захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень.

6. Висновки

Таким чином, принципами захисту прав неповнолітніх учасників адміністративно-деліктних відносин є теоретично обґрунтовані та закріплені в міжнародних і національних адміністративно-правових актах основоположні засади, керівні ідеї, що відбивають загальну сутність і специфіку провадження у справах про адміністративні правопорушення за участю неповнолітніх осіб.

Основу захисту прав неповнолітніх учасників адміністративно-деліктних відносин утворює сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлюючих один одного принципів адміністративно-деліктного провадження

та міжнародно-правових стандартів (правил) здійснення правосуддя дружнього до дитини.

Провідними принципами, які утворюють першу групу засад є: верховенство права; законність; гуманізм та недискримінація; своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи; відповідальність лише за вчинення протиправного діяння; невідворотність та індивідуалізація адміністративної відповідальності; відкритість та прозорість, поєднані із забезпеченням права дитини на конфіденційність; участь законних представників у провадженні; забезпечення професійної правничої допомоги; презумпція невинуватості; презумпція вразливості адміністративно-процесуальних прав дитини; механізм оскарження дій та рішень суб'єктів адміністративної юрисдикції та відповідальність таких суб'єктів за свою діяльність.

Другу групу засад становлять такі основні принципи як-то: забезпечення найкращих інтересів дитини; доступ неповнолітнього до суду та отримання необхідної інформації у доступній для дитини формі та спосіб; участь неповнолітнього в адміністративно-деліктному процесі (принцип активної участі, включаючи презумпцію здатності дитини бути повноцінним учасником цих правовідносин та обов'язкову участь неповнолітнього у розгляді адміністративної справи щодо нього); вільне висловлювання дитиною своїх поглядів та урахування її думки (принцип бути почутою); застосування затримання та примусового утримання дітей лише як виключний захід і на необхідно найкоротший термін.

Як у першому, так і у другому випадку перелік цих принципів не можна вважати вичерпним, а втілення багатьох з них мають багато спільних аспектів та потребують подальшого удосконалення українського законодавства, що обумовлює перспективи подальших наукових розвідок у вказаному напрямі.

Список використаних джерел:

1. Веселов М. Захист прав неповнолітніх під час притягнення до адміністративної відповідальності. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 1 (108). С. 73–84. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020\(108\)08](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020(108)08).
2. Веселов М. Інститут адміністративної відповідальності у системі ювенальної юстиції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 5 (106). С. 49–63. DOI: [10.31617/zt.knute.2019\(106\)05](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(106)05).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 10.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#n607> (дата звернення: 28.12.2021).
4. Коломоець Т. О. Адміністративне судочинство України : підруч. К. : Істина, 2008. 219 с.
5. Колпаков В. К. Поняття і принципи адміністративно-деліктного провадження. *Журнал східноєвропейського права*. 2013. № 1. С. 18–23.
6. Панасюк О. В. Адміністративно-деліктне право України: теоретичні питання розвитку та реформування : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. НДІ публічного права; ДДУВС. К., 2021. 535 с.

7. Панова О. О. Система принципів організації діяльності прокурора в адміністративно-деліктному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 2. С. 69–73. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.2.12>.

8. Петрович Ж., Датченко Н. Забезпечення найкращих інтересів дитини як пріоритет надання соціальних послуг сім'ям з дітьми. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 5 (41). Vol. 1. С. 151-157. ISSN 2353-8406.

9. Постанова Новоодеського районного суду Миколаївської області від 23.12.2021 р. Справа № 482/1736/21. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102133702> (дата звернення: 26.12.2021).

10. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Редакція від 01.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>. (дата звернення: 28.12.2021).

11. Council of Europe. (2011). Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17 November 2010. Strasbourg Cedex, 97 p.

12. Juvenile Justice Code. (2015). Law of Georgia, Nr. 3708-III, Date of issuing 12.06.2015. Consolidated publications: 29.11.2019. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/2877281?publication=14> (date Views: 18.12.2021).

13. UN. (2008). Guidance note of the Secretary General. UN Approach to Justice for Children. 6 p. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/guidance-note-of-the-secretary-general-un-approach-to-justice-for-children/> (date Views: 28.12.2021).

14. UN. (1985). United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice («The Beijing Rules»). Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985. URL: <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/beijingrules.pdf> (date Views: 28.12.2021).

15. UN. (1989). Convention on the Rights of the Child. *General Assembly resolution 44/25 of 20 Nov. 1989*. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> (date Views: 28.12.2021).

16. UNHCR The UN Refugee Agency. (2008). UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, 100. URL: <https://www.unhcr.org/4566b16b2.pdf> (date Views: 28.12.2021).

17. Veselov M. Administrative and legal ensure of «the best interests of the child» in the field of junior justice. *Public Administration and Law Review*. 2020. Issue 3. P. 49–56. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2020-3-49>.

References:

1. Veselov, M. (2020). Zakhyst prav nepovnoletnikh pid chas prytiakhennia do administratyvnoi vidpovidalnosti [Protection of the rights of minors during administrative prosecution]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 1 (108), pp. 73–84. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020\(108\)08](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020(108)08).

2. Veselov, M. (2019). Instytut administratyvnoi vidpovidalnosti u systemi yuvenalnoi yustytzii [Institute of Administrative Responsibility in the Juvenile Justice System]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 5 (106), pp. 49–63. DOI: [10.31617/zt.knute.2019\(106\)05](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(106)05).

3. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia. (1984). Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 r. № 8073-X. Data onovlennia: 10.12.2021 [Code of Ukraine on Administrative Offenses. Law of Ukraine of December 7, 1984 no. 8073-X. Date of update: 10.12.2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#n607> (date Views: 28.12.2021).

4. Kolomoiets, T.O. (2008). Administratyvne sudochynstvo Ukrainy [Administrative justice of Ukraine]. Kyiv: Istyna, 219 p.

5. Kolpakov, V.K. (2013). Poniattia i pryntsyipy administratyvno-deliktneho provadzhennia [Concepts and principles of administrative tort proceedings]. Zhurnal skhidnoievropeiskoho prava, no. 1., pp. 18–23.
6. Panasiuk, O.V. (2021). Administratyvno-deliktne pravo Ukrainy: teoretychni pytannia rozvytku ta reformuvannia [Administrative-tort law of Ukraine: theoretical issues of development and reform]. Thesis of the doctor of sciences: 12.00.07. Kyiv, 535 p.
7. Panova, O.O. (2021). Systema pryntsyypiv orhanizatsii diialnosti prokurora v administratyvno-deliktnomu provadzhenni [System of principles of organization of prosecutor's activity in administrative-tort proceedings]. Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys, no. 2, pp. 69–73. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.2.12>.
8. Petrochko, Zh., Datchenko, N. (2021). Zabezpechennia naikrashchykh interesiv dytyny yak priorytet nadannia sotsialnykh posluh sim'iam z ditmy [Ensuring the best interests of the child as a priority in providing social services to families with children]. Knowledge, Education, Law, Management, no. 5 (41), vol. 1, pp. 151–157.
9. Postanova Novoodeskoho raionnoho sudu Mykolaivskoi oblasti vid 23.12.2021 r. Sprava no. 482/1736/21 [Resolution of the Novoodesky district court of the Nikolaev area from 23.12.2021. Case no. 482/1736/21]. Yedynyi reiestr sudovykh rishen. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102133702> (date Views: 26.12.2021)
10. Pro okhoronu dytynstva. (2001). Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 no. 2402-III. Redaktsiia vid 01.12.2021 [On Child Protection: Law of Ukraine of April 26, 2001 no. 2402-III. Edited on December 1, 2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (date Views: 28.12.2021)
11. Council of Europe. (2011). Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17 November 2010. Strasbourg Cedex, 97 p.
12. Juvenile Justice Code. (2015). Law of Georgia, Nr. 3708-IIIb, Date of issuing 12.06.2015. Consolidated publications: 29.11.2019. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/2877281?publication=14> (date Views: 28.12.2021).
13. UN. (2008). Guidance note of the Secretary General. UN Approach to Justice for Children. 6 p. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/guidance-note-of-the-secretary-general-un-approach-to-justice-for-children/> (21.11.2021).
14. UN. (1985). United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice («The Beijing Rules»). Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985. URL: <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/beijingrules.pdf> (date Views: 28.12.2021).
15. UN. (1989). Convention on the Rights of the Child. General Assembly resolution 44/25 of 20 Nov. 1989. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> (date Views: 28.12.2021).
16. UNHCR The UN Refugee Agency. (2008). UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, 100. URL: <https://www.unhcr.org/4566b16b2.pdf> (date Views: 28.12.2021).
17. Veselov, M. (2020). Administrative and legal ensure of «the best interests of the child» in the field of junior justice. Public Administration and Law Review, no. 3, pp. 49–56. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2020-3-49>.

PRINCIPLES OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF MINOR PARTICIPANTS IN ADMINISTRATIVE-TORT RELATIONS

Mykola Veselov,

Doctor of Law, Associate Professor, Professor at the Department of State and Legal Disciplines, Faculty № 2 Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute, Donetsk State University of Internal Affairs

orcid.org/0000-0002-3963-2764

veselovndl@ukr.net

Oleg Dubina,

Postgraduate Student of Odessa State University Internal Affairs, Lawyer

orcid.org/0000-0002-3654-1920

Oleg.education@gmail.com

The **purpose** of the article is to theoretically determine and clarify the state of legal support of the principles (principles) of protection of the rights of minors in administrative-tort relations.

The research **methodology** was formed by a set of general scientific and special methods of cognition. In particular, the dialectical method of cognition was used by the authors in identifying the basic principles of legal protection of the rights of children (minors) in the implementation of administrative-tort relations in the context of continuous development and improvement of international and national law. Through a combination of methods of comparative analysis and synthesis, it was proved that the characteristics of juvenile participation in administrative tort proceedings together determine the principles of administrative proceedings and internationally established standards of child-friendly justice. The comparative law method was used in comparing the principles of protection of children's rights of international and national (administrative) law. The **results** of the study are outlined in the list of basic principles of proceedings in cases of administrative offenses, as well as guidelines for the administration of child-friendly justice. The content of such international principles as: ensuring the best interests of the child; access of the juvenile to the court and obtaining the necessary information in a form and manner accessible to the child; participation of a minor in administrative-tort proceedings (principle of active participation, including the presumption of the child's ability to be a full participant in these legal relations and mandatory participation of a minor in the administrative case against him); free expression of the child's views and consideration of his opinion (the principle of being heard); the use of detention and forced detention of children only as an exceptional measure and for the shortest possible time. The expediency of introducing the principle of presumption of vulnerability of administrative and procedural rights of the child into administrative-tort relations is substantiated.

The following **conclusions** are formulated in the article. It is established that the principles of protection of the rights of minors in administrative-tort relations are theoretically substantiated and enshrined in international and national administrative acts basic principles, guiding ideas that reflect the general nature and specifics of proceedings on administrative offenses involving minors. It was found that the basis for the protection of the rights of minors in administrative-tort relations is a set of interrelated principles of administrative-tort proceedings and international legal standards (rules) for the administration of child-friendly justice. It is emphasized that in both the first and the second case the list of these principles cannot be considered exhaustive, and the implementation of many of them has many common aspects and requires further improvement of Ukrainian legislation.

Key words: juvenile, children's rights, protection of rights, administrative offense, proceedings, administrative-tort relations, international standards, principles.